

OCAZIONALISME FORMATE PRIN DERIVARE

PROCA Mariana, doctorandă,
(Universitatea de Stat „A. Russo”, Bălți)

Majoritatea cuvintelor ocazionale se creează – întocmai ca un cuvânt real derivat, din elemente structurale existente deja în limbă, numai că, dacă semnificația cuvântului derivat este clară, apoi semnificația cuvântului ocazional, din cauza dispunerii nenormate, neobișnuite a morfemelor derivate, este mai puțin clară.

În cele ce urmează, vom prezenta sufixele românești care duc la apariția cuvintelor ocazionale. Dintre cele mai răspândite remarcăm următoarele: *-ist, -ar, -ism, -giu, -iadă, -ită, -lic, -re*.

Ca atare, sufixul *-ist* a pătruns în limba română la începutul secolului al XIX-lea prin intermediul unor împrumuturi din franceză, italiană, indicînd „fie pe cel care ocupă o funcție, fie pe membrul unei organizații politice, avînd ca temă inițialele întreprinderii respective” [Albin, 127].

O serie de cuvinte ocazionale au apărut prin atașarea acestui sufix abrevierilor: *pepecedist* (< PPCD „Partidul Popular Creștin Democrat”), *pedist* (< PD „Partidul Democrat”), *kaghebigist* (< K. G. B. „Komitet Gosudarstvenoi Bezopasnosti”), *uresesist* (< URSS „Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste”) etc.: *Astăzi se împlinesc șase luni de cînd Voronin a fost reales <...> cu votul deputaților comuniști pepecediști, pediști, peseliști* (Timpul, 4.10.2005, p. 1); *Inchiziția kaghebigistă i-a alungat pe profesorii noștri din agora în siberiile de gheață* (LR, Chișinău, nr. 4, 2005, p. 25).

Alte derivate cu sufixul *-ist* au apărut pe baza unor nume proprii cunoscute de toți într-un anumit mediu: *bodiulist, brejnevist, smirnovist, gorbaciovist, ceașist*, dar și *ciorbist* „susținător al ex-premierului Victor Ciorbea” (Adevărul, 8.06.98, p. 1), *trabantist* „posesor al autoturismului Trabant” (TVR1, 13.06.93), *lăzărist* „elev al liceului G. Lazăr” (Adevărul, 15.06.99, p. 19): *Deja în plin proces de restructurare gorbaciovistă, cînd o bună parte a oamenilor de cultură și de suflet românesc din Basarabia crezuseră că adevărul trebuie rostit întreg <...> locotenenții regimului <...> n-au pregetat să-i expună propriului public pe cei cărora timp de o viață de om le inoculaseră în oase răceala Siberiei* (LR, Chișinău, nr. 4, 2005, p. 26); *Doresc ca în anul pe care-l începem să avem o Moldovă fără smirnoviști, pologoviști, topaliști și alți separatiști* (Lit. și arta, 1. 01.92, p. 3).

În general, sufixul *-ist* contribuie la desemnarea următoarelor categorii de persoane:

- care are o anumită profesie, specialitate sau ocupație: *civilist* (denumește un specialist în dreptul civil), *știrist* (persoană din sfera mass-media ce anunță știrile);
- care își practică meseria într-un anumit loc: *tarabist* (adică la tarabă), *garajist* (adică la garaj), *garist* (adică în gară), *tunelist* (adică în tunel), *traseistă* (adică pe traseu).

Un alt sufix este *-ar*, care desemnează un nume de agent ce desfășoară o activitate: *sacoșar* „cel care comercializează sacoșe”, *pufulețar* „cel care comercializează pufuleți”, *mărțișorar* „cel care comercializează mărțișoare”, *pizzar* „cel care vinde pizza”. Trebuie să menționăm că unele derivate cu sufixul *-ar* în anumite contexte, pot reda diferite nuanțe de sens. Astfel, în enunțul *În loc să descrii miezul problemei, tu scrii ca un gazetar*, cuvântul *gazetar* exprimă o nuanță ironică, iar în enunțul *Tu scrii ca un gazetar veritabil*, același cuvânt are sens neutral.

Un alt sufix care desemnează doctrine, curente filozofice, politice și culturale este *-ism*. Dintre cuvintele neînregistrate în dicționarul lui Fl. Marcu, C. Maneca și cel al Fl. Dimitrescu menționăm *deviaționism*, *draculofilism*, *consumatorism*. După modelele preexistente în limbă (de exemplu, cuvântul *darwinism* înregistrat în dicționare), s-au putut forma și *ceaușim* (< Ceaușescu), *iliescism* (< Iliescu), *gorbaciovism* (< Gorbaciov), *hrușciovism* (< Hrușciov) etc.

Un alt sufix vechi și popular este *-giu* (cu variantele *-agiu*, *-angiu*). Cuvintele formate cu ajutorul acestui sufix, denumesc următoarele meserii: *geamgiu*, *cafegiu*, *canalagiu*, *herghelegiu*, *macaragiu* etc. Alături de aceste cuvinte, în presa actuală, circulă și creații cu conotații peiorative: *culturalagiu* „pseudoameni de cultură”, *bursagiu* „profitor abonat la burse”.

Foarte răspândit este în ultimul timp sufixul *-iadă*. După modelul *Iliadă*, *spartachiadă*, *Țiganiadă*, au apărut numeroși termeni, dintre care mulți s-au dovedit a fi „efemeri”. Dintre ocazionalismele înregistrate de dicționare sînt: *cuponiadă*, *căminiadă*, *mineriadă* [Dimitrescu]. Alte formații derivate cu acest sufix au la bază cuvinte uzuale: *țigariada* (< *țigară* + *-iadă*) „acțiunea de descoperire a contrabandei cu țigări”; *borcaniadă* (*borcan* + *-iadă*) „acțiunea de a pune conserve pentru iarnă”.

După cum se știe, un sufix specific terminologiei medicale este *-ită* (*colită*, *gastrită*). Acest sufix a dezvoltat în limbajul actual valori peiorative: *chiulangită* „boală care-l face pe om să se sustragă în mod sistematic de la obligațiile lui”; *lenevită* este numită „boala lenei”: *La*

Ministerul învățămîntului bîntuie sindromul numit demisionită (Adevărul, 7.01.97, p. 12). Acest sufix *-ită* se poate combina, de asemenea, cu substantive compuse prin abreviere: *udemerită, keghebită, pedeserită*. Sufixul poate fi atașat și numelor proprii. De exemplu, de la numele propriu Emil Cioran s-a format cuvîntul *cioranită*.

Un sufix vechi de origine turcească este *-lic*. Acest sufix denumește persoane neprofesioniste dintr-un anumit domeniu: *advocatlic, autorlic, filolotlic* etc.: *Di <...> a intrat în amorlic cu o tînără olteancă, pe care a mituit-o cu căsătoria* (Academia Cașavencu, 1999, 42, p. 14).

Foarte productiv în formarea cuvintelor este și sufixul *-izare*. Dintre aceste derivate putem numi următoarele: *colectivizare, naționalizare, democratizare*. Acest sufix contribuie și la formarea unor cuvinte ocazionale: *clientizare* (a unei categorii sociale), *dolarizare* (a economiei). Un alt cuvînt format după același model este – *McDonalizare* – aspect cultural tipic american pentru care este reprezentativ lanțul de restaurante McDonald. De exemplu: *S-a început procesul de McDonalizare a Bucureștiului* (Vineri, 1999, 20, p. 8).

Ocazionalismele prezentate mai sus, fiind formate prin derivare sufixală, uimesc prin noutatea, prospețimea și valoarea stilistică ce o posedă. În acest sens, putem invoca următoarea afirmație: „Derivarea cu sufixe extinsă pînă la forțarea normei limbii literare, specific variantei gazetărești, cu rădăcini în necesitatea obiectivă de concentrare a enunțului în dimensiuni reduse, devine frecvent expresia căutării cu orice preț a originalității” [Irimia, 211].

Le phénomène de la dérivation est spécifique pour un mot „réel” et aussi pour un mot „occasionnel”. Nous avons présenté une série de suffixes roumains qui font l’apparition du mot occasionnel.

Les dérivés avec le suffixe sont apparus à la base des substantifs communs, propres et des abréviations.

Les suffixes peuvent donner de plusieurs nuances du sens, en donnant une expressivité marqué au mot occasionnel.

Referințe bibliografice

1. Albin, J. *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*. Vol. București: Ed. Academiei Române, 1959.
2. Marcu, Fl., Maneca, C. *Dicționar de neologisme*. ed. III-a. București: Ed. Logos, 1986.
3. Dimitrescu, Fl. *Dicționar de cuvinte recente*. ed. II-a. București: Ed. Logos, 1997.

4. *Dicționarul Explicativ al limbii române*. ed. a II-a, București: Ed. Univers Enciclopedic, 1998.
5. Irimia D. *Structura stilistică a limbii române contemporane*. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1986. p. 211.